

мереж чи мереж електров'язку. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 2. С. 58–68.

18. Коваленко І. О. До питання криміналістичної характеристики шахрайства в сфері банківських електронних платежів. *Актуальні проблеми експертного забезпечення досудового розслідування: матеріали наук.-практ. семінару* (м. Дніпро, 29 трав. 2020 р.). Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2020. С. 77–79.

19. Брич Л. Місце вчинення злочину і його значення у розмежуванні складів злочинів та відмежуванні їх від складів інших правопорушень. *Вісник Львівського університету*. Серія юрид. 2011. Вип. 52. С. 267–280.

20. Самойлов С. В. Розслідування шахрайств, учинених із використанням мережі «Інтернет»: автореф. дис. канд. юрид. наук.: 12.00.09. Донецьк : Донецький юридичний інститут, 2014. 18 с.

УДК 343.985.7:343.57:614.28

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2023.1.44>

МАКСИМЧУК І.М.

**ВИДИ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ, ЩО ПРИЗНАЧАЮТЬСЯ
ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ, ВИЛУЧЕНИХ ПІД ЧАС ОГЛЯДУ
У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ, ПОВ'ЯЗАНИХ
З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ ОТРУЙНИХ РЕЧОВИН**

**TYPES OF FORENSIC EXAMINATIONS APPOINTED FOR THE RESEARCH
OF OBJECTS SEIZED DURING THE INSPECTION IN CRIMINAL PROCEEDINGS
RELATED TO THE ILLEGAL CIRCULATION OF POISONOUS SUBSTANCES**

Актуальність статті полягає в тому, що розслідування будь-якого кримінального правопорушення неможливе без використання такої форми спеціальних знань як призначення та проведення судових експертиз. За результатами проведених різних видів оглядів вилучається низка об'єктів, предметів, слідів, що мають значення для розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним обігом отруйних речовин. Усі вилучені під час огляду об'єкти підлягають експертному дослідженню, а тому у слідчого постає необхідність у призначенні відповідних видів судових експертиз. Метою статті є з'ясування видів судових експертиз, які можуть призначатися для дослідження об'єктів, вилучених за результатами проведення огляду, встановлення їх можливостей та значення для розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним обігом отруйних речовин. Робота виконана з використанням загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, таких як: діалектичний, формально-логічний, аналізу та синтезу, узагальнення, порівняння. У статті розглянуто види судових експертиз, що призначаються для дослідження об'єктів, вилучених за результатами проведення огляду, наведено їх основні завдання та можливості. Здійснено поділ об'єктів експертного дослідження на чотири групи, зокрема: загально-криміналістичні, документація, отруйні речовини та об'єкти з їх слідами, а також трупів людей, тварин. Охарактеризовано такі види експертних досліджень як: дактилоскопічне, трасологічне, судово-одорологічне, експертизу документів бухгалтерського обліку, оподаткування і звітності, судово-почеркознавчу, технічну експертизу документів, комп'ютерно-технічну, експертизу матеріалів, речовин і виробів, судово-хімічну, товарознавчу та технологічну експертизи, судово-медичну, судово-біологічну, харчову та судово-ветери-

нарну експертизи. Зосереджено увагу на особливостях та проблемних моментах експертного дослідження отруйних речовин. У результаті дослідження встановлено, що для проведення судових експертиз об'єктів, вилучених під час огляду при розслідуванні таких кримінальних правопорушень, використовуються різні галузі знань – призначаються криміналістичні та інші види досліджень. Встановлено, що ключовим об'єктом таких кримінальних правопорушень є отруйні речовини, дослідження яких є проблематичним у частині установи, яка зможе провести відповідне дослідження в повному обсязі. Експертні заклади системи МВС України не мають відповідних можливостей та спеціалістів для повноцінного дослідження отруйних речовин, тому слідчі змушені звертатися до інших установ.

Ключові слова: *об'єкти огляду, судова експертиза, документи, отруйні речовини, спеціалізована експертна установа, трупи.*

The relevance of the article lies in the fact that the investigation of any criminal offense is impossible without the use of such a form of special knowledge as the appointment and conduct of forensic examinations. Based on the results of various types of inspections, a number of objects, objects, and traces of importance for the investigation of criminal offenses related to the illegal circulation of poisonous substances are removed. All objects removed during the inspection are subject to expert examination, and therefore the investigator needs to appoint appropriate types of forensic examinations. The purpose of the article is to clarify the types of forensic examinations that can be appointed for the research of objects seized as a result of the inspection, to establish their capabilities and significance for the investigation of criminal offenses related to the illegal circulation of poisonous substances. The work was performed using general scientific and special methods of scientific knowledge, such as: dialectical, formal-logical, analysis and synthesis, generalization, comparison. The article considers the types of forensic examinations appointed for the research of objects seized as a result of the inspection, their main tasks and capabilities are given. The objects of expert research were divided into four groups, in particular: general forensic, documentation, poisonous substances and objects with their traces, as well as corpses of people and animals. The following types of expert research are characterized: dactyloscopic, traceological, forensic-odorological, examination of accounting documents, taxation and reporting, forensic handwriting, technical examination of documents, computer-technical, examination of materials, substances and products, forensic chemical, commodity examination and technological examination, forensic medical, forensic biological, food and forensic veterinary examination. Attention is focused on the peculiarities and problematic aspects of expert research on poisonous substances. It has been established as a result of the research that various fields of knowledge are used to conduct forensic examinations of objects seized during the inspection in the investigation of such criminal offenses – forensic and other types of research are appointed. It has been established that the key object of such criminal offenses are poisonous substances, the research of which is problematic for the institution that will be able to conduct the relevant research in full. Expert institutions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine do not have the appropriate capabilities and specialists for a full-fledged research of poisonous substances, so investigators are forced to turn to other institutions.

Key words: *inspection objects, forensic examination, documents, poisonous substances, specialized expert institution, corpses.*

Вступ. Розслідування будь-якого кримінального правопорушення неможливе без використання такої форми спеціальних знань як призначення та проведення судових експертиз. За результатами проведених різних видів оглядів вилучається низка об'єктів, предметів, слідів, що мають значення для розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним обігом отруйних речовин. Усі вилучені під час огляду об'єкти підлягають експертному дослідженню, а тому у слідчого постає необхідність у призначенні відповідних видів судових експертиз. Підтвердженням цього є зміст ч. 1 ст. 242 КПК України, відповідно до якого необхідність у призначенні судових експертиз виникає, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання.

Стан дослідження. У криміналістичній тактиці призначенню та проведенню судових експертиз присвячено багато праць вчених, зокрема таких як: В. П. Бахін, В. І. Гончаренко, І. В. Гора, В. О. Коновалова, Н. І. Клименко, В. К. Лисиченко, В. С. Кузьмичов, М. І. Порубов, В. М. Тертишник, В. Ю. Шепітько, М. Г. Щербаковський та багато інших. Близьким за предметом дослідження були праці таких молодих вчених як: В. О. Вацюк, А. Ю. Буга, О.В. Кузнецова, Д. М. Тичина та А.В. Швець, які розглядали призначення судових експертиз при розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним обігом лікарських засобів, небезпечних речовин. Однак, до нині невизначено переліку судових експертиз, що можуть призначатися за вилученими під час огляду об'єктами при розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним обігом отруйних речовин.

Метою статті є з'ясування видів судових експертиз, які можуть призначатися для дослідження об'єктів, вилучених з місць огляду, встановлення їх можливостей та значення для розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним обігом отруйних речовин.

Виклад основного матеріалу. Можна сміливо стверджувати той факт, що розслідування жодного кримінального правопорушення неможливе без призначення та проведення судових експертиз. Як справедливо зазначають Кравченко І. В. та Горбатенко І. Ю., сучасні криміналістичні дослідження речових доказів базуються на досягненнях у галузях хімії, математики, біології та інших природничих наук. Наприклад, під час експертного дослідження вилучених під час огляду об'єктів, для з'ясування з яких молекул складається речовина, застосовується метод атомного спектрального аналізу, молекулярної спектроскопії, газової хроматографії тощо [1, с. 15]. Знання з перерахованих галузей набувають особливого значення у розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним обігом отруйних речовин, особливо коли виникає необхідність дослідити саму отруйну речовину або різні сполуки, що використовувалися для її виготовлення. Слід зазначити, що роль судової експертизи у розслідуванні таких вдів кримінальних правопорушень неоцініма, результати їх проведення слугують речовими доказами у кримінальних провадженнях, дозволяють здобути різну криміналістично значущу інформацію, підтвердити або спростувати висунуті версії, спланувати подальший хід розслідування тощо.

Для початку слід зазначити, що основним завданням експертних досліджень об'єктів, вилучених під час огляду є встановлення групової приналежності та ідентифікації вилучених об'єктів. І мова іде не лише за отруйні речовини, які є ключовими у кримінальних провадженнях, що розглядаються, а й за інші виявлені об'єкти, предмети, сліди, дослідження яких уможливує встановити особу злочинця, знаряддя злочинної діяльності, співучасників, засоби досягнення злочинної мети, а також низку інших даних вчинення таких протиправних дій.

Для зручності розкриття питання статті ми поділили об'єкти, які вилучаються під час огляду і щодо яких виникає необхідність експертного дослідження на такі групи:

1) загально-криміналістичні (сліди, залишені особою злочинця, особою потерпілого, знаряддям вчинення, засобами вчинення (транспортними засобами, приладами для їх виготовлення тощо));

2) документація щодо законності діяльності юридичної особи з отруйними речовинами, їх обліку та інших документів, що створюються або підробляються для/під час вчинення таких кримінальних правопорушень;

3) отруйні речовини, сполуки, що використовуються для їх виготовлення, а також предмети, речі зі слідами отруйних речовин, що були вилучені під час огляду (прилади для виготовлення отруйних речовин, упаковка, різні ємності тощо);

4) трупи людей, тварин з підозрою на отруєння.

Для дослідження об'єктів першої групи (загально криміналістичних) можуть призначатися такі основні судові експертизи як: дактилоскопічна, трасологічна, судово-одорологічна, судово-біологічна та інші.

Найпоширенішим видом судових експертиз є дактилоскопічне дослідження, адже сліди папілярних візерунків майже завжди залишаються після вчинення злочинних дій. Дактилоскопічна експертиза проводиться з метою встановлення групової належності або ідентифікації особи злочинця чи потерпілого за виявленими під час огляду відбитками папілярних ліній. Наприклад, для встановлення приналежності ємностей із отруйною речовиною особі, у якої її вилучили; для ідентифікації особи за слідами пальців рук, вилученими на предметах в лабораторії з виробництва отруйних речовин тощо.

Метою трасологічного дослідження є: встановлення приналежності виявленого сліду підошовної частини взуття, до взуття, яке належить особі злочинця або потерпілому; ідентифікація

слідів шин транспортних засобів, що використовувалися для контрабанди отруйних речовин; ідентифікації станка, який використовувався для закрутки ємностей з отруйною речовиною; ідентифікації знарядь зламу та інструментів, що використовувалися для незаконного придбання отруйних речовин або їх сполук (наприклад, для їх крадіжки).

Майже завжди після вчинення кримінальних правопорушень залишаються сліди запаху особи злочинця і завдяки можливостям судово-одорологічної експертизи можна встановити чи була конкретна особа присутня у конкретному місці, або чи брала руками конкретний предмет, або сиділа на конкретному місці тощо. Типовими питаннями, які необхідно вирішити, є: 1) чи є на цьому предметі запах людини; 2) чи є цей запах індивідуальним запахом особи, яку перевіряють. Результати проведення одорологічної експертизи оформляються у формі висновку експерта [2, с. 78].

Необхідність у призначенні судово-біологічної експертизи виникає у разі вилучення під час огляду слідів біологічного походження (крові, слини, сперми, волосся тощо). У такому разі, за наявності порівняльного зразка можна ідентифікувати особу злочинця. Іноді такий вид дослідження стане у пригоді і для визначення групової належності вилучених об'єктів. Наприклад, по волосся можна встановити у якому регіоні проживає особа, її стать та інші питання діагностичного характеру.

Для дослідження об'єктів другої групи (документації щодо законності діяльності юридичної особи з отруйними речовинами, їх обліку) типовими будуть призначення експертизи документів бухгалтерського обліку, оподаткування і звітності, судово-почеркознавча, технічна експертиза документів, комп'ютерно-технічна експертиза.

Експертиза документів бухгалтерського обліку, оподаткування і звітності – це підвид економічної експертизи, основним завданням якої є визначення документальної обґрунтованості: 1) розміру нестачі або надлишків отруйних речовин і грошових коштів на підприємствах, в установах, організаціях і їх структурних підрозділах періоду їх утворення; 2) оформлення операцій з одержання, зберігання, виготовлення, реалізації отруйних речовин; 3) відображення в обліку операцій з отруйними речовинами, сировиною для їх виготовлення, грошовими коштами та іншими активами тощо [3].

Знання у галузі судового документознавства необхідні коли під час огляду вилучаються різноманітні документи. Так, якщо у документі піддаються сумніву підписи чи рукописні записи осіб, причетних до виготовлення, видачі та інших злочинних дій з отруйними речовинами, то призначають судово-почеркознавчу експертизу для їх ідентифікації. Якщо ж сумніви виникають щодо змісту документа, способу його виготовлення, способу нанесення печаток чи штампів тощо, тоді призначають технічну експертизу документів. Для розв'язання ідентифікаційних завдань щодо документів, виготовлених за допомогою комп'ютерної техніки, призначають комп'ютерно-технічну експертизу. Для проведення такого виду експертних досліджень слід чітко дотримуватися алгоритму дій щодо об'єктів і зразків, що надаються на експертизу. Зокрема, техніка надається в комплекті (системний блок комп'ютера, інсталяційний диск з драйвером принтера або багатофункціонального пристрою, з'єднувальні та мережеві кабелі, принтер). Рекомендується огляд та вилучення комп'ютерної техніки проводити за участю спеціаліста у галузі комп'ютерно-технічних досліджень. Вирішення ідентифікаційних питань проводиться в межах комплексної комп'ютерно-технічної експертизи та технічної експертизи документів за наявності електронного оригіналу документа (файла).

Для дослідження третьої групи об'єктів – отруйних речовин, призначають експертизу матеріалів, речовин і виробів (сильнодіючих та отруйних речовин, дослідження речовин хімічних виробництв та спеціальних хімічних речовин, дослідження природного середовища), судово-хімічну, товарознавчу та технологічну експертизу.

Під час розслідування таких кримінальних правопорушень в основному виникають проблеми з експертним дослідженням отруйних речовин. Зокрема, отрут, токсинів (бойових, лікарських, сільськогосподарських та інших) [4, с. 71]. На сьогоднішній день перелік отруйних речовин, які дозволені або заборонені для використання – відсутній. У зв'язку з цим, віднесення речовин до отруйних є законодавчо неврегульованим, а тому в умовах сьогодення можна проводити лише дослідження тих чи інших речовин щодо їх складу, структури, якісного та кількісного вмісту.

Для того щоб віднести речовину до роду, виду (встановити до якої отрути вона належить) слід опиратися на встановлений Перелік таких речовин. Проблема у тому, що на сьогодні є лише Перелік сильнодіючих і отруйних лікарських засобів [Про затвердження Переліків отруйних та сильнодіючих лікарських засобів: Наказ МОЗ України від 17.08.2007 р. № 490 URL: <https://zakon>.

rada.gov.ua/laws/show/z1007-07#Text], а не Перелік сильнодіючих і отруйних речовин. Тому на сьогодні можна проводити лише дослідження тих чи інших речовин щодо їх складу, структури, якісного та кількісного вмісту. Такі питання вирішує експертиза матеріалів речовин та виробів. Це досить складний та об'ємний вид дослідження, оскільки він охоплює низку різних галузей знань, вивчає і досліджує низку різних об'єктів, а тому поділяється на різні види.

За результатами проведеного нами опитування слідчих Національної поліції України було встановлено, що за виявленими під час огляду речовинами та іншими об'єктами, схожими на отруйні, призначалися такі підвиди досліджень, що проводяться в межах експертизи матеріалів, речовин та виробів: 1) дослідження речовин хімічних виробництв та спеціальних хімічних речовин (28% опитаних респондентів); 2) експертиза сильнодіючих і отруйних речовин (72% опитаних респондентів). Розглянемо їх можливості.

Основними загальними завданнями експертизи матеріалів, речовин та виробів є: 1) виявлення на предметах обстановки місця події (предметах-носіях) мікрочастинок або мікрослідів певних матеріалів і речовин (частинок фарби, слідів паливно-мастильних матеріалів, слідів металізації, мікрОВОЛОКОН, отруйних речовин тощо); 2) визначення роду (виду) матеріалів і речовин за класифікаціями, що існують у науці, техніці та на виробництві (за хімічним складом, фізичними властивостями, призначенням тощо); 3) установлення спільної родової (групової) належності матеріалів і речовин; 4) установлення походження матеріалів і речовин з певного джерела. Однак, слід зазначити, що вирішення останнього питання залежить від низки особливостей самого об'єкта дослідження, а також від наявності в конкретній установі потрібного обладнання та спеціалістів. Тому з приводу постановки цього питання доцільно попередньо отримати консультацію у експерта (спеціаліста) [3].

Дослідження речовин хімічних виробництв та спеціальних хімічних речовин вирішує такі питання: 1) Яка природа наданої на дослідження (нашарованої на предметі-носії) речовини (органічна, неорганічна)?; 2) Яка природа речовини, що утворює масні плями (вказується колір та локалізація) на предметі-носії?; 3) Чи містяться на наданому на дослідження предметі-носії сліди речовини, яка надана в якості зразку-порівняння?; 4) Чи являється наданий на дослідження об'єкт речовиною, яка надана в якості зразку-порівняння?; 5) Чи являється надана на дослідження речовина (нашарована на предметі-носії) конкретною речовиною (вказується якою саме)? [5, с. 10]. Звичайно, такий перелік питань не є вичерпним і може бути розширений у зв'язку із завданнями, які стоять перед розслідуванням такого виду кримінальних правопорушень.

На вирішення експертизи сильнодіючих і отруйних речовин ставляться такі орієнтовні питання: 1) Чи є на предметі-носії (зазначається, на якому саме) сліди сильнодіючих чи отруйних речовин?; 2) Чи є надана на дослідження речовина (рідина) сильнодіючою (отруйною) речовиною, якщо так, то яким (якою) саме?; 3) Чи мають дані сильнодіючі чи отруйні речовини спільну родову (групову) належність?; 4) Чи мають дані сильнодіючі чи отруйні речовини спільне джерело походження за якісним та відносним кількісним складом? [3].

Також для дослідження отруйних речовин призначають судово-хімічну експертизу (фізико-хімічну), за допомогою якої можна визначити хімічний склад матеріалів і речовин; встановити наявність шкідливих, отруйних (небезпечних) речовин і компонентів у продуктах і матеріалах. Фізико-хімічна експертиза проводиться експертом науково-дослідної лабораторії судових експертиз в атестованій та акредитованій хімічній лабораторії на новітньому обладнанні. Компетентність підтверджена Національним агентством з акредитації України на технічну компетентність і незалежність, відповідно до вимог міжнародного стандарту – ДСТУ ISO/IEC 17025 [6].

Завданням такого виду судових експертиз є вирішення наступних питань:

1) Яким є хімічний склад даної речовини?; 2) Чи належить речовина, надана для дослідження, до отруйних, сильнодіючих чи інших видів речовин?; 3) Чи є в певному об'єкті (залишках їжі, напої) речовина, що за певних умов може бути отрутою, якщо так, то що це за отрута і в якій кількості вона міститься [7, с. 106]?

У разі вилучення обладнання, на якому здійснювалося виробництво, виготовлення отруйних речовин або ж самої сировини може призначатися товарознавча та технологічна експертизи. Основними завданнями товарознавчої експертизи є: 1) визначення вартості обладнання, сировини; 2) визначення належності товарів до класифікаційних категорій, які прийняті у виробничо-торговельній сфері; 3) визначення характеристик об'єктів дослідження відповідно до вимог Українського класифікатора товарів зовнішньої економічної діяльності; 4) установлення способу виробництва товарної продукції: промисловий чи саморобний, підприємства-виробника, країни-виробника [3].

Як стверджує Кузнєцова О. В., технологічна експертиза призначається з метою встановлення обставин виробництва (виготовлення) отруйних та сильнодіючих речовин, а також предметів, які схожі на інструменти та обладнання, що можуть використовуватися для виробництва, виготовлення таких речовин [8, с. 18]. Такий вид дослідження є у класифікації судових експертиз [9, с. 182]. Однак, на офіційних сайтах експертних установ системи МВС України таке дослідження вирішує інші питання.

Для об'єктів четвертої групи (групи людей, тварин з підозрою на отруєння), вилучених під час огляду і які підлягають дослідженню типовими будуть призначення судово-медичної, судово-біологічної, харчової та судово-ветеринарної експертиз.

Вагоме значення при підозрі на отруєння особи, має судово-медична експертиза, об'єктами якої можуть бути: 1 – живі особи з підозрою на отруєння; 2 – трупи (частини трупів) людей; а) з ознаками насильницької смерті або достатньо обґрунтованої підозри на таку смерть; б) осіб, які померли раптово в лікувальних закладах при невстановленому діагнозі в першу добу їхнього там перебування; в) осіб, яких не встановлено; г) новонароджених при підозрі на вчинення їх вбивства; 3 – речові докази, тобто предмети зі слідами ймовірно отруйної речовини [10, с. 12].

Можна сміливо сказати, що найбільш достовірним підтвердженням діагнозу отруєння є результати хіміко-токсикологічного аналізу (пестицидів, невідомої отруйної речовини, отруйними газами, отрутохімікатів та інших хімічних груп) [10, с. 14]. Тому такі дослідження є вкрай важливими для ефективного розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним обігом отруйних речовин.

Однак, слід зазначити, що оскільки мікроскопічні зміни у внутрішніх органах і тканинах трупа в разі смерті від отруєння є неспецифічними, тому по ним неможна встановити вид отруйної речовини, яка була застосована. У такому разі, Ольховський В. О., Губін М. В. та Оветчин П. В. рекомендують проводити гістологічні дослідження, які уможливають виявити патологічні зміни внутрішніх органів, які свідчать про інтоксикацію організму, а також встановити перерозподіл крові, наявність набряку в різних органах і тканинах, що дозволить з'ясувати механізм дії отрути [11, с. 227–228].

Такі галузі як хіміко-токсикологічних, судово-токсикологічних, санітарно-гігієнічних досліджень дають можливість: 1) діагностувати прижиттєву та посмертну діагностику отруєнь; 2) контролювати якість продовольчої сировини, продуктів харчування та харчових добавок, виявлення в них отруйних речовин; 3) здійснити аналіз засобів побутової хімії; 4) провести дослідження об'єктів навколишнього середовища (води, повітря, ґрунту, предметів побуту тощо). Отримання висновків судових експертиз дає змогу сформувати ґрунтовну доказову базу і довести кримінальне провадження до суду для встановлення істини.

Іноді виникає необхідність у дослідженні харчових продуктів, які могли містити отруйні речовини, внаслідок вживання яких було спричинено розлад здоров'я або смерть, їх концентрації у продуктах. У такому разі призначають експертизу продуктів харчування (харчову експертизу) [7, с. 96]. Одним із головних завдань якої є виявлення не передбачених стандартами та вельми токсичних речовин, сторонніх включень, в тому числі отруйних речовин, що вводяться до харчових продуктів навмисно (солі миш'яку, талію, синильної кислоти). І ставлять таке питання: Чи відповідають за фізико-хімічними показниками надані харчові продукти нормативним документам? Чи відповідає надана на дослідження продукція нормам, зазначеним у ГОСТах, ДСТУ та інших нормативних документах тощо [12].

Підсумовуючи зазначимо, що для формування висновку щодо смерті особи внаслідок отруєння потрібно зібрати низку джерел доказів, одним з яких будуть не лише результати поведеного огляду місця події, а й дані розтину тіла трупа і, особливо, результати експертних досліджень тканин, органів, біологічних виділень трупа та речовин як у трупі, так і виявлених на місці події.

Також слід додати, що бувають випадки, коли під час огляду вилучаються отруйні рослини або речовини тваринного походження, що здатні спричинити смерть або нанести шкоду здоров'ю осіб. У такому разі слід призначити судово-біологічну експертизу, яка проводиться в експертних закладах системи МВС України. Метою дослідження таких речовин є встановлення їх належності до конкретного роду (виду) отруйних чи сильнодіючих речовин, встановлення спільної родової (групової) належності декількох порівнюваних об'єктів тощо [3; 13, с. 137].

При виявленні загибелі тварин з підозрою на їх отруєння, призначають судово-ветеринарну експертизу. Основними завданнями якої є: 1) оцінка тяжкості спричинених пошкоджень, ступеня розладу здоров'я живих тварин, втрати їх продуктивності; 2) встановлення насильницької смерті

внаслідок отруєння чи інших причин. Для вирішення таких завдань експерту слід ставити такі питання: 1) Яка причина смерті тварини?; 2) Який ступінь тяжкості спричинених ушкоджень тварини?; 3) Від якої отрути настала смерть тварини?; 4) Яким шляхом отруту введено в організм тварини (через рот, легені, неушкоджену шкіру чи ін'єкцією) та у якому вигляді (порошок, таблетки, рідина, розчин, газ)?; 5) Яким способом отрута могла потрапити до організму тварини (з кормом, водою, як ліки або як протиотрута)?; 6) Яка концентрація отрути в організмі тварини?; 7) Як швидко настала смерть тварини після введення отрути?; 8) Якщо отруту виявлено у трупному матеріалі, чи потрапила вона в тканини після смерті тварини?; 9) Чи пов'язана причина смерті тварини з виявленими отрутами?; 10) Чи є виявлена отрута в організмі тварини лікарським препаратом і чи пов'язана наявність отрути з наданням ветеринарної допомоги тварині?; 11) Чи пов'язане отруєння тварини з прийомом корму і води?; 12) Чи свідчить характер травм про наявність дії певних (фізичних, хімічних, біологічних тощо) чинників зовнішнього середовища, та низка інших, визначених у Інструкції 53/5 питань.

Наведені вище види судових експертиз вирішують низку завдань, що цікавлять слідство, однак на практиці існують певні проблеми, пов'язані із неможливістю вирішення усіх заявлених питань. Справа у тім, що не усі судової експертизи, які призначаються за даними кримінальними провадженнями вирішуються у експертних закладах системи МВС України.

Така ситуація склалася через те, що для проведення дослідження отруйних речовин експерти мають отримати спеціальний допуск. Однак, на сьогодні, експерти спеціалізованих експертних установ системи МВС України мають лише три категорії допусків, зокрема, це: 1) дослідження отруйних речовин подразнюючої дії (Дослідження отруйних речовин подразнюючої дії методом хромато-мас-спектрометрії: методичний лист ДНДЕКЦ МВС України, 2008 [14]); 2) хімічних речовин хімічних виробництв (але такі дослідження не стосуються дослідження отруйних речовин та біологічно активних речовин); [15]; 3) сильнодіючих препаратів.

Такі можливості обмежують проведення повноцінного дослідження отруйних речовин і слідчі змушені звертатися до інших установ, які в змозі віднести речовину до отруйної та вирішити низку питань, що цікавлять слідство.

Прикладом призначення досліджень отруйних речовин різними установами є кримінальне провадження № 22022070000000089 від 20 червня 2022 року, де під час досудового розслідування було призначено та проведено експертизу матеріалів, речовин та виробів речовини, яку вилучено під час огляду місця події у громадянки ОСОБА 1. Відповідно до висновку експерта Закарпатського НДЕКЦ № СЕ-19/107-22/5364-ФХД від 22.06.2022 року, речовина, вилучена 20.06.2022 року в ході огляду місця події на митному посту «Тиса» Закарпатської митниці, яку переміщувала ОСОБА 1, є ртуттю металічною. Поряд з цим, відповідно до довідки ГУ ДСНС в Закарпатській області №5205-2917/5212 від 27.06.2022 року, ця ж речовина є отруйною [16].

З прикладу видно, що експертне дослідження, проведене спеціалізованою установою в системі МВС України, дає можливість віднести речовину до певного роду, виду класу (ртуть металічна), а визначити чи вона є отруйною можливо за допомогою установ, які проводять таку діагностику, наприклад ГУ ДСНС.

Висновки. З наведеного у статті видно, що для проведення експертних досліджень об'єктів, вилучених під час огляду у розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним обігом отруйних речовин, використовуються різні галузі знань – призначаються різні види як криміналістичних, так й інших видів судових експертиз. Однак, ключовим об'єктом таких кримінальних правопорушень є отруйні речовини, дослідження яких є проблематичним в частині установи, яка зможе провести відповідне дослідження у повному обсязі. Справа у тім, що експертні заклади системи МВС України, які б мали проводити дослідження отруйних речовин, не мають можливості це зробити, а тому слідчі змушені звертатися до експертних закладів, інших відомств та організацій, які можуть провести такі види судових експертиз у повному обсязі. Важливим фактором для розслідування таких кримінальних правопорушень є встановлення джерела походження та сфери застосування отруйної речовини, але на жаль експерти не лише не можуть визначити та ідентифікувати сполуки отруйної речовини, а й визначити її назву. Враховуючи невтїшну ситуацію, ми неодноразова підіймали це питання у наукових статтях, де окреслили способи вирішення означеної проблеми у надії, що таке питання вирішиться і розслідування зможуть набрати інших обертів.

References:

1. Kravchenko I.V., Horbatenko I.Yu. (2004). Vprovadzhennia suchasnykh ekspertno-kryminalistychnykh metodyk doslidzhennia rechovykh dokaziv [Implementation of modern expert and

forensic methods of physical evidence research]. *The use of modern achievements of forensics in the fight against crime*: Materials of interuniversity science and practice conference of students, cadets and listeners. (Donetsk, April 30, 2004) Donetsk: DYul MVS at DonNU, pp. 15–21.

2. *Zastosuvannia spetsialnykh znan i tekhniko-kryminalistychnykh zasobiv pid chas provedennia slidchoho ohliadu: metod. rekomendatsii* [Application of special knowledge and forensic technical means during the investigative inspection: method. recommendations] / compiled by R.I. Blahuta, O.V. Zakharova, M.Yu. Kovalska and others Lviv: LvDUVS, 2019. Pp. 104.

3. Pro zatverdzhennia Instruksii pro pryznachennia ta provedennia sudovykh ekspertyz ta ekspertnykh doslidzhen ta Naukovo-metodychnykh rekomendatsii z pytan pidhotovky ta pryznachennia sudovykh ekspertyz ta ekspertnykh doslidzhen: nakaz Ministerstva yustytstii Ukrainy vid 8 zhovtnia 1998 roku № 53/5 [On the approval of the Instructions on the appointment and conduct of forensic examinations and expert research and Scientific and methodological recommendations on the preparation and appointment of forensic examinations and expert studies: order of the Ministry of Justice of Ukraine dated October 8, 1998 № 53/5]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>

4. *Dii politsii pid chas vyavlennia faktiv nezakonnoho povodzhennia z nebezpechnymy materialamy* [Tekst]: metod. rek. [Actions of the police during detection of illegal handling of dangerous materials [Text]: method. rec.] / [Maksymchuk I.M., Sakovskyi A.A., Sura O.M., Furman Ya.V., Samodin A.V. and others]. K.: National Academy of Internal Affairs, 2019. pp. 79.

5. *Osoblyvosti pidhotovky materialiv dlia pryznachennia sudovykh ekspertyz*: navch. naochn. posib. dlia pratsivnykiv pravookhoronnykh orhaniv [Peculiarities of preparing materials for the appointment of forensic examinations: visual training manual for law enforcement officers] / compiled by: O.P. Uhrovetkyi, V.V. Abroskin, I.R. Shynkarenko and others / Ministry of Justice of Ukraine; Kharkiv Research Institute of Forensic Expertise named after Honored Professor M.S. Bocarius. Kharkiv: KNDISE; Promin, 2019. Pp. 180.

6. *Fyzyko-khimichna ekspertyza*. Naukovo-doslidna laboratorii sudovykh ekspertyz [Physical and chemical examination. Scientific and research laboratory of forensic examinations]. URL: <https://ndlse.com.ua/fyzyko-khimichna-ekspertyza.html>

7. *Sudova ekspertolohiia: kurs lektstii dlia pidhotovky zdobuvachiv osvitnoho stupenia "mahistr" za spetsialnistiu 081 "Pravo" ta 292 "Pravookhoronna diialnist"* [Forensic expertise: a course of lectures for the preparation of master's degree holders in the specialty 081 "Law" and 292 "Law enforcement activity"] / Tertyshnyk V.M., Varava V.V., Sachko O.V. / In general ed. Doctor of Law, Professor V.M. Tertyshnyko. Dnipro: LIRA, 2021. Pp. 208.

8. Kuznietsova, O.V. (2008). *Osoblyvosti rozsliduvannia nezakonnykh diian z otruinymy ta synodiichymy rehovynamy* [Peculiarities of the investigation of illegal acts with poisonous and potent substances]. The abstract of the dissertation of the candidate of legal sciences by specialty: 12.00.09 criminal process and criminology; forensic examination. Kyiv. Pp. 22.

9. *Sudovi ekspertyzy v protsesualnomu pravi Ukrainy: navch. posib.* [Forensic examinations in the procedural law of Ukraine: training. manual] / for general ed. O.H. Ruvin. Kyiv, 2019. Pp. 672.

10. *Analychna toksykolohiia: navch. posib. dlia studentiv vyshch. navch. zakl.* [Analytical toxicology: training manual for students of higher educational institutions] / S.V. Baiurka, V.S. Bondar, S.I. Merzlikin and others. Kharkiv : NFaU : Golden Pages, 2017. Pp. 384.

11. Olkhovskyi V.O., Hubin M.V., Ovetchyn P.V. (2018). *Vykorystannia laboratornykh metodiv doslidzhennia pry sudovo-medychnii ekspertyzi smerti vid otruiennia* [The use of laboratory methods of research in forensic medical examination of death from poisoning]. *Actual issues of forensic examination and criminology*: a collection of materials of the international scientific and practical conference dedicated to the 95th anniversary of the establishment Kharkiv. NDI court. examination named after Honored Professor M.S. Bokarius (Kharkiv, October 10-11, 2018). Kharkiv: Pravo. Pp. 227–228.

12. *Ekspertyza materialiv, rehovyn ta vyrobiv*. [Examination of materials, substances and products]. Kyiv Research Institute of Forensic Expertise. URL: <https://kndise.gov.ua/materialiv-rehovyn-ta-vyrobiv/2/>

13. Vatsiuk V.O. (2018). *Pryznachennia sudovykh ekspertyz u kryminalnykh provadzheniakh shchodo nezakonnoho obihu otruinnykh chy synodiichykh likarskykh zasobiv* [Appointment of forensic examinations in criminal proceedings regarding the illegal circulation of poisonous or potent medicinal products]. *Scientific bulletin of public and private law*. Issue 2, Volume 2–2. Pp. 133–139.

14. Zaitsev D.M. (2008). *Doslidzhennia otruinnykh rehovyn podrazniuchoi dii metodom khromato-mas-spektrometrii: metodychnyi lyst* [Research of poisonous substances with an irritating effect by the method of chromatography-mass spectrometry: methodical letter] / Zaitsev D.M. K.: DNDEKTS of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. Pp. 16.

15. Kryminalistychnе doslidzhennia spetsialnykh khimichnykh rehovyn: metod. rekom [Forensic research of special chemicals: method. recom. / [R.M. Demianchuk, N.O. Zaiets, G.V. Liniuchev, I.M. Olenych]. K.: DNDEKTS, 2008. Pp. 48.

16. Vyrok Uzhhorodskoho miskraionnoho sudu Zakarpatskoi oblasti vid 14 lypnia 2022 roku. Sprava № 308/8292/22 [The sentence of the Uzhhorodskyi City and District Court of Zakarpattia region of July 14, 2022. Case № 308/8292/22]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105291017>.

УДК 343.1

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2023.1.45>

МІРКОВЕЦЬ Д.М.

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ КЕРІВНИКА ОРГАНУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ПІД ЧАС ПОГОДЖЕННЯ РІШЕНЬ СЛІДЧОГО

SOME FEATURES OF THE ACTIVITY OF THE HEAD OF THE PRE-TRIAL INVESTIGATION BODY DURING APPROVAL OF THE INVESTIGATOR'S DECISIONS

Актуальність статті полягає в тому, що найбільший інтерес у контексті співвідношення інститутів процесуальної самостійності і контрольно-наглядової діяльності на досудовому розслідуванні викликають питання погодження рішень слідчого його керівником. По-перше, це майже не врегульовано кримінальним процесуальним законодавством. По-друге, значна частина науковців вважають, що позбавляючи слідчого самостійності у прийнятті рішень, подібні повноваження не мають «права на існування».

Метою статті є дослідження діяльності керівника органу досудового розслідування стосовно погодження ключових рішень слідчого із урахуванням наукових підходів, сучасного нормативного регулювання та правозастосування.

Досліджено особливості діяльності керівника органу досудового розслідування на досудовому розслідуванні. Обґрунтовано доцільність узгодження керівником органу досудового розслідування ключових рішень слідчого.

Зроблено висновок про доцільність визначити у Кримінальному процесуальному кодексі України необхідність узгодження керівником органу досудового розслідування наступних рішень слідчого: повідомлення про підозру; клопотання про проведення обшуку; клопотання про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою; обвинувального акту; постанови про закриття кримінального провадження та про зупинення досудового розслідування.

Безумовно, вказані процесуальні рішення є найбільш важливими та специфічними у кримінальному провадженні і вимагають особливого контролю з боку керівника органу досудового розслідування. На наш погляд, керівнику органу досудового розслідування необхідно все-таки надати такі процесуальні права, адже саме вони є однією з найбільш ефективних форм організації досудового розслідування. Додатковою гарантією обґрунтованості ухваленого рішення є саме його перевірка, що підтверджується наявністю відповідного погодження. Важливість такого меха-